

ЖАНРОВІ МОДИФІКАЦІЇ „ДЕННИКІВ” ПЕТРА СОРОКИ

Анотація. У статті розглядаються жанрово-стильові модифікації денників Петра Сороки, художні особливості щоденника. Проаналізовано мотиви написання щоденника.

Ключові слова: документальна література, щоденник, жанрові модифікації.

Аннотация. В статье рассматриваются жанрово-стилевые модификации „Денників” Петра Сороки, художественные особенности дневника. Проанализированы мотивы написания дневника.

Ключевые слова: документальная литература, дневник, жанровые модификации.

Summary. In article we have genre and stylistic modifications „Dennikiv” Peter Soroka, we considered artistic particularities. Analyzed the motives of diary writing.

Key words: documental literature, diary, genre modification.

Тенденція сучасних літературознавчих досліджень щоденникової прози направлена на досягнення жанрової модифікації твору, осмислення його змістовності, яка залежить від історичного контексту, психологічного підґрунтя та рівня відвертості письменника. Теоретичне обґрунтування питань щоденникової спадщини письменників належить працям Н. Банк, О. Галича, Л. Гінзбург, І. Василенко, Д. Затонського, О. Єгорова, В. Кайзера, А. Костенка, Г. Мережинської, Н. Смолякової, А. Тартаковського, М. Федунь.

Метою даного дослідження є спроба визначення жанрових модифікацій „Денників” Петра Сороки.

Петро Іванович Сорока – відомий сучасний український письменник, літературний критик, знайний поет та прозаїк. Його справедливо можна вважати новатором, засновником „денникової” прози в українській літературі. „Денники” Петра Сороки – це своєрідний жанровий різновид літератури, вільний від властивих щоденнику стилістичних та композиційних норм.

На сучасному етапі „Денники” складають дев’ять книг, кожна з яких має свою назву, це своєрідна яскрава, мелодійна історія життєвих, творчих та філософських поглядів письменника: „Щоденники я веду з перших кроків у літературі, але наважився оприлюднити їх тільки в 2000 році. Тоді вийшла моя „Сповідь сльозою”. Я зрозумів, що знайшов жанр, який дозволяє мені найбільш повно виповісти себе, і, головне, робота над яким приносить мені найбільшу естетичну насолоду. Я написав чимало книг на замовлення і це мене вимучило фізично і духовно, навіть більше – виснажило. А „Денник” – це справді для душі. Коли пишу його, почувуюся щасливим, відпочиваю і дуже втішений, коли частка цього щастя передається читачеві. Багато хто говорить мені: „Ви пишете так, як думаю я, тільки не можу це висловити так просто і водночас гарно”. Власне, я думаю, що більшість моїх читачів тільки тому тягнуться до моїх книг, що вони співзвучні їхньому внутрішньому світові, тому що я в кожній людині умію бачити Боже начало [2]”.

Щоденник – це жанр документально-художньої літератури, записи особистого, наукового, суспі-

льного характеру. Однею з визначних рис щоденника є датування записів.

Особливість щоденника як письменницького жанру – щирість, достовірність фактів життєвим подіям. Щоденник відображує дійсність, розкриваючи душевний стан автора, його думки, іноді – становлення особистості. Отже, „Денники” Петра Сороки – це своєрідна жанрова модифікація сучасного щоденника, тому що йому властиві ознаки, притаманні щоденнику. По-перше, щоденник акцентує увагу читача на філософських думках автора, вражає їх глибиною та різносторонністю, але не відбувається чіткої хронологічної структурованості щоденника, тобто не визначаються конкретні дати написання заміток, наприклад „Голос із Хорів. Ліричний денник”. „Денник дає мені змогу жити так, як яблуна – вона живе і росте, а плоди дозрівають самі собою. Тобто він дарує мені свободу [2]”. „Денники” Петра Сороки ґрунтуються на засадах романтизму, переважає філософська тематика, яка гармонійно поєднується з національною. Письменник – віруюча людина, тому весь щоденник – глибинні релігійні роздуми, які вражають своєю гармонією та філософським змістом: „Не сильні духом обходяться без Бога, а сліпі духом”, письменник впевнений, що Бог знаходиться поруч із людиною і не залишає її. „Ми не спроможні побачити чудеса, але, дяка Богу, здатні побачити їх наслідки [2]”.

Висока думка, почуття, жага життя та пізнання, які розкриваються у „Денниках”, виявляють всі грані особистості письменника, його духовності, сутності його життя. Щоденники Петра Сороки підкреслюють талант письменника, його вміння з любов’ю, правдивістю та достовірністю писати про життя, тонко відчувати його дух і вміння передати його читачеві. Поетичне мистецтво у прозі, вміння створювати цілісний гармонійний твір – літературне кредо письменника. Думка письменника розгортається у чуттєвому плані та створює яскраву картину, насичені багатством барв та кольорів.

За твердженням О. Галича, „...щоденники повинні мати ще одну важливу якість: їх автори повинні володіти даром передбачення, щоб уміти оцінити сучасне з позицій майбутнього. Інакше

неможливо заповнити відсутню дистанцію між часом звершення події і часом спогадів про неї [1, с. 43]”. „Денник” Петра Сороки новаторський з того боку, що він акцентує увагу на питаннях, які не втрачають своєї актуальності з плином часу.

Автор насичує щоденник власними роздумами про сутність життя, що надають щоденнику певного літературного колориту, бо читач відчуває необхідність повернутись ще раз до прочитаного і відчути той невидимий зміст, який присутній у кожній фразі: „Безсмертя купується любов’ю”, „Все тлінне, все минуше, усе пройде і зникне без сліду – говорить мені досвід і набута життєва мудрість”.

Літературну цінність сучасного щоденника репрезентує майстерність письменника та характер письменницького самовиявлення: „Всі пишуть одними і тими ж словами, але в одних добре, а в інших ні [2]”.

У денниках поєднуються два сюжети – пейзажний та філософський – розкриваються, доповнюють та гармонійно синтезуються і несуть у собі велике смислове та емоційне навантаження. „Вчитися треба у природи. Хіба мета ріки доплисти до моря, де вона загубиться і зникне? Її мета рух, бо тільки в русі життя прекрасне, хоч вона знає, що цей рух веде до загибелі [2]”.

Автор розгортає надзвичайні картини природи, майстерно змальовує пейзажі і передає власні відчуття, бо не мислить людське існування без органічного поєднання з природою. „Для мене не існує пейзажів, де людина могла б здаватися зайвою. Навпаки: мені завжди чогось не вистачає в природі, коли її не оживлюють своєю присутністю люди. І небо без птахів порожнє для мене [2]”.

Для створення ліричної тональності автор вводить у щоденник власні невеличкі вірші-роздуми, що несуть у собі емоційний настрій та промені щастя у величому змалюванні природи:

„Скупані дощами дерева, дихають свіжістю і небом.

Все чисте-свірчисте, воскресло-радісне і святкове.

Легкий вітер струшує важкі краплі.

Село Травневе у мальвах.

Півтори сотні обійсть і немає жодного без мальв [2].”

На думка письменника, гармонія з природою сприяє духовному очищенню людини та найкращому способу пізнання людиною життя, що несе символічний зміст. Саме жанр щоденника дозволяє письменникові з усією правдивістю та достовірністю формулювати свої думки і відтворювати їх так, як вважає за необхідне. Петро Сорока високо оцінює жанр щоденника та вміння його майстерного ведення. Щоденник дозволяє бути максимально відкритим, дозволяє віддзеркалити основні факти свого життя чи творчості, відверто зафіксувати свої думки та частину своєї творчої індивідуальності. „Жанр щоденника вимагає чогось більшого, ніж одного письменницького таланту, тому

до нього звертаються далеко не всі. У душі має жити потреба постійного зв’язку з Богом, потреба сповіді перед світом і самим собою. Щоденник перевіряє на рівень духовності. Белетрист вигадує, імітує, фантазує, він може сотню разів збрехати і це пройде, але в щоденнику це неприпустиме. Будь-яка імітація зраджує, прикрашення себе чи дійсності разюче б’є у вічі. Щоденник перевіряє на рівень глибини душі. Багато великих майстрів не вели щоденників, приміром, Війон, І.Франко, Леся Українка, Бернс, Мопассан (цей ряд можна продовжити на кілька сторінок), але ті, що вели, для мене двічі великі – Шевченко, Бунін, Камю, Гонкури, Вальтер Скотт, Винниченко, Чуковський... Деякі зробили із щоденників справжні літературні шедеври – Лермонтов, Джек Лондон, Макс Фріш, Г. Бейль... А яке диво щоденники М.Маклая, Пржевальського, Арсенєва. А може, я це пишу тому, що мені хотілося б бути однієї групи крові з ними?” [2]. Денники Петра Сороки наповнені філософським змістом та досягають поєднання двох центрів буття: Бога та людини. Розуміння сенсу свого буття, визнання релігійних постулатів життя відбувається через наповнення новим змістом душі і серця людини та за допомогою „Вищої сили”: „Це не од людини залежить, скільки в неї „неба” і скільки „землі”. Тобто, не тільки від людини. Це дається Вищою Силою [2]”. Письменник говорить, що його денники народжуються з радості життя, що має натхнення до письма, коли дійсно відчуває себе щасливим. Можливо, тому його денники такі багатогранні, вони насичені і філософськими роздумами, і казковими описами природи у будь-яку пору року, і своїм власним незмінним поглядом на життя, і символічними образами, і потрактуваннями творчості письменників – вони несуть у собі високу інтелектуальність та нестримну любов до життя. „Усі геніальні твори передбачають багатовекторне прочитання, найрізноманітніше потрактування. Вони універсальні й кожна нова епоха висвітлює їх повному. В тому їх таємниця і чар. А ще геніальні твори можна пристосувати до будь-якої системи. Це вже як повернути, подати: вони можуть руйнувати владу і можуть служити їй [2]”.

Денники Петра Сороки розкривають велику віху творчості письменника, його майстерність, послідовність, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення: „Денник – форма, що вимагає постійної напруги, ненастанної розумової праці. Розлучаюся з олівцем і папером тільки тоді, коли лягаю спати, але і під час сну вони лежать на моєму нічному столику. З кількох зроблених протягом дня записів залишаю один або жодного. Отже, з сотні залишається якийсь десяток, але і після цього продовжую їх пересіювати і переробляти [2]”.

Письменник прагне донести до читача дух особистості, дух сучасної літератури та зробити „читача щасливим”: „Прагну, щоб читалося, як дихається. Хочеться бути щасливим письменни-

ком, що робить щасливим читача. Ось тому і пишу ці денники [2]”.

Отже, Петро Сорока виступає новатором жанрового різновиду щоденникової прози – денників. Денники Петра Сороки відкривають його потужний талант як мемуариста, його стратегія – пізнання світу, осягнення законів буття, осмислення релігійних норм та поєднання їх із життєвими нормами, тенденції літературного процесу. У його арсеналі – неповторність стилю, точні та влучні

висловлювання, художні змалювання природи, синтез літератури та філософії життя. Письменник намагається донести до читача свою думку і своє бачення філософії світу та життя в цілому. Його твори характеризуються повнотою матеріалу та глибиною його осягнення, співвідношенням змісту і форми, збереження почуття міри. На користь „Денників” можна сказати, що вони написані одночасно з промовистою простотою викладу та вишуканою художньою манерою.

Література

1. Галич О. А. У вимірах non fiction. Щоденники українських письменників ХХ століття / О. А. Галич. – Луганськ: Знання, 2008. – 198 с.
2. „Денники Петра Сороки” [Електронний ресурс] // Бібліотека імені Мари Фішер-Слиж. – Режим доступу <http://www.ukrlife.org/main/minerva/soroka.htm>. – Назва з екрану.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2011